

CASTELLS DE SABURELLA I SELMELLA

Conca de Barberà/Alt Camp

Des de Vallespinosa pel Clot de Comadevaques i retorn pel Puig Cristià

Distància	11,8 km
Desnivell acumulat	572 m
Nivell de dificultat	fàcil
Data	28 de gener de 2016
Cartografia	Editorial Piolet. Muntanyes de l'Alt Gaià (1:20000)
Punts per a GPS	http://ca.wikiloc.com/wikiloc/view.do?id=12128658

Fàcil itinerari per l'alta conca del Gaià o per la Baixa Segarra, com prefereixen anomenar alguns estudiosos, que ens permet visitar les ruïnes de tres castells en una contrada curulla d'aquests monuments.

La visita a Selmella i Saburella és una de les clàssiques de la zona. Tant des de migdia, per l'Alt Camp, com des del nord, per la Conca de Barberà. Hi ha molta informació i ressenyes.

Pel nord s'acostuma a sortir de Vallespinosa i travessar Serra Morena per ponent (Coll de Valls) o per sol ixent (Cal Coca), però no per la carena i el Puig Cristià. O al menys no n'he localitzat cap ressenya.

Si sou dels que busqueu itineraris fàcils i ben senyalitzats, a partir de Selmella torneu per qualsevol altre camí. Si pel contrari us agrada seguir viaranyes poc evidents i no us importa haver de recular perquè heu perdut la sendera correcte, aquesta us plaurà. Això si, protegiu-vos de la garriga amb pantalons i màniga llargs.

Cap altra dificultat a banda d'aquesta, l'orientació és molt evident i no hi trobareu cap pas de grimpada ni exposat.

Accés

Entre els punts quilomètrics 18 i 19 de la C-37, entre Igualada i Montblanc, prenem la TV-2015 i en 8 quilòmetres arribem a Vallespinosa, on acaba l'enquitrant. Just a l'entrada, al costat de l'església, hi ha un petit espai d'aparcament.

Vallespinosa (630m)

Bon ic ncli ben restaurat, de carrers estrets i costeruts, apinyat a redós del castell. El lloc ja és esmentat l'any 1030.

Comencem a caminar (SE) seguint un camí carreter pel marge dret del Clot de Comadevaques (dit també torrent de Vallespinosa), tributari de la dreta del Gaià.

Ben aviat som a la font de Vallespinosa, en un indret molt frescal, on hi ha una bifurcació i rètols indicadors. Anem a l'esquerra, en direcció al castell de Saburella. Tot i que el ramal de la dreta adreça al de Selmella, no retornarem pas per aquí.

El camí és ampli i anem perdent alçària progressivament. Creuem la llera del torrent i passem al marge esquerre. A la següent bifurcació anem a la dreta i aviat trobem les ruïnes del Molí del Racó. Més enllà deixem una pista secundària a mà dreta.

A banda i banda, nombrosos marges de pedra seca aguanten antigues feixes avui envaïdes per la garriga i la bosquina.

Tornem a creuar el torrent i atenyem un tram més obert, dessota d'una línia d'alta tensió. Som al Mas de la Paua, que albirem a l'altre marge del torrent, on a la dreta del camí, una font brolla sobre un còm. El lloc és termenal entre Pontils (Conca de Barberà) i Querol (Alt Camp).

Passat el mas, nova bifurcació indicada, on continuem a mà dreta. Dos-cents setanta cinc metres més enllà, sense cap mena d'indicació, deixem la pista per una altra de més precària, també a mà dreta.

Si fins aquí havíem anat baixant, ara ens caldrà recuperar amb escreix el perdut: per la obaga i entre bons marges de pedra, guanyem alçària ràpidament. Aviat podem albirar una de les torres del castell.

Sortim davant les ruïnes de la casa de Saburella, un antic mas a jutjar per les parets que resten a la vista, on anem a l'esquerra per un camí carreter. Podem seguir-lo revoltant el turó del castell i accedir-hi per migdia. Però ens enfilem per un corriol ben fressat a mà esquerra, que ens hi mena pel portal de la muralla nord, al peu d'una de les torres.

Castell de Saburella (686m)

Encimbellat sobre un turó cònic, s'hi albira la serra de Montclar, el cim de Formiguera, el puig de Montagut i el castell de Pinyana, la vall del Gaià i la depressió del Camp de Tarragona.

Existeix poca documentació sobre aquest castell. La primera referència data del 1229 i era propietat dels Cervelló, una de les famílies més importants de l'alt i mitjà Gaià. La seva construcció (probablement segles XII-XIII) és posterior a l'època de la reconquesta i per tant no hauria format part de la línia defensiva de la Marca Hispànica. El seu establiment es relaciona més aviat amb els conflictes entre els Cervelló i l'ordre del Cister del monestir de Santes Creus.

Malgrat l'estat d'abandonament, encara conserva tres torres circulars i bona part del recinte murallat.

Retornem a la pista i continuem (NW). Just sobrepassat el mas, a la bifurcació anem a la dreta. Passem altra volta sota la línia d'alta tensió i deixem a mà dreta una camí de servei.

Més amunt, quan la pista fa una colzada a mà esquerra, obviam a mà dreta un altre ramal. Encara més a munt, en un altre marcat revolt a l'esquerra, l'abandonem just al bell mig de la colzada per un camí a mà dreta, que aviat es converteix en una precària i aixaragallada pista que s'enfila fort per l'obaga (SW) i ens deixa sobre una altra més àmplia i bona on anem 80m. a la dreta fins a la següent bifurcació.

Coll de les Agulles (765m)

Bifurcació indicada on hi arriba el camí de Vallespinosa que hem deixat a l'alçada de la font.

Girem a l'esquerra enfilant-nos fort (W) fins a la propera carena, deixant a mà dreta el Puig de les Agulles, termenal entre Pontils, Querol i el Pont d'Armentera. Després continuem per la Plana Guixera, una balconada sobre el Camp on també hi podem albirar sobre un espadat les ruïnes del castell de Selmella. A mà dreta s'alça la Serra Morena per on retornarem.

El camí fa una colzada (S) fins a la cruïlla (indicada) amb el camí del Pont d'Armentera. Pel costat d'una bassa i camí evident ens enfilem al castell.

Castell de Selmella (810m)

Ruïnes, en lamentable estat de conservació, d'un castell termenal, alçat sobre un estratègic espadat, anomenat peny de Selmella, i del poble que s'hi arrecerava. Del castell resta dempeus un tram de la muralla meridional i del poble, a dures penes, l'església de Sant Llorenç.

Al nord podem albirar la Serra Morena i el Puig Cristià, per on retornarem. A l'est el castell de Pinyana, el poble i castell de Querol, i els cims de Montagut i Formigosa. A migdia la vall del Gaià i el Pont d'Armentera, vers el sud-est el Camp de Tarragona, a l'oest la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades i al nord-oest la serra de Comaverd.

Tot i que les recerques arqueològiques han revelat indicis de poblament en el mateix indret des del final del bronze (segles X-VIII aC) i del començament de l'edat del ferro, la primera notícia històrica referent al castell és de l'any 1012. Com el veí castell de Saburella, també era propietat dels Cervelló. Però aquest formava

part de la xarxa defensiva de la frontera meridional de la Marca Hispànica, front als dominis musulmans.

Posteriorment els Cervelló haurien anat alienant bona part del terme del castell al monestir de Santes Creus, conservant únicament la senyoria del castell. La pesta del segle XIV fa que el terme quedi molt despoblat i, lluny de la frontera, el castell perd importància estratègica i és abandonat. Sense notícies fins al segle XVI quan terme i castell son adquirits pels Armengol, barons de Rocafort. El poble de Selmella queda definitivament abandonat cap als anys 30 del segle passat.

Retornem a la cruïlla, deixem a mà esquerra el camí al Pont d'Armentera i anem a vorejar una feixa d'arbrers fruiters. Per l'esquerra s'enfila el camí al Coll de Valls, pel que podríem retornar a Vallespinosa, però nosaltres seguim vorejant la feixa fins que, també a mà esquerra, una fita assenjala un corriol que s'enfila (N) vers el Puig Cristià.

Malgrat estar fressat, ens cal estar ben atents per no perdre el camí, molt envaït per la garriga. Quan aquesta es fa menys densa, el camí es desdibuixa i és més aviat un rastre o tirany. Uns pins aïllats ens serveixen de referència de pas.

Mes amunt, prop del cim, quan el camí s'ajunta amb un altre per l'esquerra, es defineix molt millor.

Puig Cristià (925m)

Tossal de cim imperceptible, punt culminant de la Serra Morena, que s'allargassa de sud a nord entre Selmella i Vallespinosa.

Comencem a davallar seguint el camí, ara prou definit, i passem per entremig de roquers apilats aquí i allà pel que suposem antigues feixes de conreu, a partir de les quals el camí torna a fer-se fonedís.

Seguim sempre pel fil de la carena, sense desviar-nos a l'esquerra, on la bosquina és més densa. Molt atents als indicis o rastres que ens permeten constatar que, efectivament, per aquí hi passa el camí correcte.

Més avall, ja a les envistes d'una línia d'alta tensió, el camí torna a fer-se ben evident i ens adreça a la base d'una de les torres. Poc abans d'atènyer-la sortim sobre una pista de servei que prenem a mà esquerra. Sortim a un camí carreter que prenem a mà dreta. Abans de que baixi a la carretera, l'abandonem per un camí a mà dreta, indicat com «Alt Camp-Conca», que passa per sobre les restes del castell de Vallespinosa.

Castell de Vallespinosa (680m)

Castell termenat, documentat d'ençà el 1030, conserva part de dues torres i de la muralla. Domina el poble des del cap de munt d'un espadat rocallós.

Per camí esglaonat i pel costat les ruïnes de l'ermita de Santa Maria, retornem al poble.

El segle XVI la baronia de Vallespinosa passà a mans de la família Biure, que va fixar el seu casal al castell. Posseïa nombroses propietats arreu de Catalunya i estava emparentada amb altres famílies nobles i influents com els Cardona-Rocabertí.

A primeries del segle XVII, quan l'amo era Rafael Joan de Biure, el castell fou assaltat per una host capitanejada pels famosos bandolers Miquel Morell i Perot Rocaguinarda. En no aconseguir l'objectiu, varen venjar-se malmetent l'horta, feixes de cultiu i pallers del terme. Fou un episodi més del llarg conflicte que va enfrontar els Biure i els hospitalers de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem, per una qüestió de jurisdiccions sobre la veïna baronia de Vallverd. Tant els santjoanistes com els bandolers contractats, eren «nyerros». Els Biure s'alineaven amb el bàndol «cadell». Rafael Joan de Biure, inclinat a resoldre els conflictes per via de les armes, fou probablement el darrer noble bandoler de les comarques meridionals, amb una biografia farcida de fets violents i plets inacabables.

El seu successor, fou el seu gendre Josep de Margarit i de Biure, hereu d'una acabalada nissaga empordanesa, de manera que va convergir en ell un importantíssim patrimoni.

Josep de Margarit fou un personatge carismàtic i controvertit que de jove havia bandolejat al costat del seu sobre. Defensor de les constitucions catalanes i acèrrim anti-hispanista, fou un dels líders militars catalans en la Guerra dels Segadors, i decidit partidari de l'aliança amb França. Nomenat mariscal de camp i posteriorment governador general i marquès d'Aguilar. Quan el 1652 Barcelona va capitular, s'hagué d'exiliar a Perpinyà, sota la protecció del rei francès.

Després de la guerra Vallespinosa, saquejada pels castellans, havia quedat mig abandonada, el castell com un mas robat i la baronia confiscada. Va retornar als Biure pels tractats de devolucions de la Pau dels Pirineus. A les darreries del segle XVIII però un informe ressenya el castell com a quasi derruït, de nul·la utilitat i la capella devastada.